PODKARPATSKÁ RUS

SBÍRKA INFORMATIVNÍCH PŘEDNÁŠEK POŘÁDANÝCH TĚLOCVIČNOU JEDNOTOU „SOKOL" V UŽHORODĚ

ČÍSLO VII.

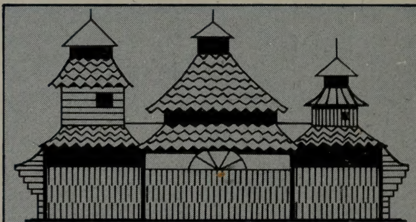
V. DRAHNÝ

ZEMĚDĚLSKÉ POMĚRY V PODKARPATSKÉ RUSI

—

ŽDÍMAL A VETEŠNÍK, UŽHOROD

PODKARPATSKÁ RUS

SBÍRKA INFORMATIVNÍCH PŘEDNÁŠEK

POŘÁDANÝCH TĚLOCVIČNOU JEDNOTOU

„SOKOL" V UŽHORODĚ

ČÍSLO

VII.

ZEMĚDĚLSKÉ POMĚRY V PODKARPATSKÉ RUSI

PŘEDNESL INSPEKTOR

V. DRAHNÝ

V TĚLOCVIČNÉ JEDNOTĚ SOKOLSKÉ

V UŽHORODĚ

PŘEDNÁŠKOVÉ OBDOBÍ 1920

UŽHOROD

ŽDÍMAL A VETEŠNÍK

1921

ZEMĚDĚLSKÉ POMĚRY V PODKARPATSKÉ RUSI.

A. ČÁST POVŠECHNÁ.

Stupeň kultury v zemědělství závisí od mnoha činitelů. Hlavními činiteli zdárného vývoje v zemědělství jsou:*)

1. Podnebí: množství vodních srážek, teplo a světlo.
2. Půda: její rozloha, druh a jakost.
3. Zemědělec: jeho vzdělání a schopnost produkční.
4. Odbytiště na zemědělské produkty resp. spotřeba a zpeněžení.
5. Živelní pohromy.

1. Podnebí.

Je známo, že důležitou roli v zemědělství, ano v celém životě, hraje podnebí a že vodními srážkami, teplem a světlem řídí se možnost pěstovati určité plodiny; ba, klimatické poměry jsou pro to rozhodujícími.

V Čsl. republice průměr srážek vodních je pro zemědělce příznivý. Zřídka kdy český rolník je postižen suchými léty a proto nezná ani pravé neúrody.

V Čechách činí průměr ročních srážek vodních 699 mm, průměr na Slovensku činí 730 mm. Podkarp. Rus má nejvyšší průměr srážek vodních ze všech zemí republiky, přibližně 1000 mm.

Nejchudší na srážky vodní je jižní cíp Moravy u Břeclavy (450 mm), pak přijdou na řadu střední Čechy u Kralup a Slaného (470 mm), Slovensko u Píšťan a Trnavy (500 mm) a Podkarp. Rus u Čapu asi 700 mm.

Počet srážek vodních v Podkarp. Rusi vzestupuje od jihozápadu na severovýchod od 700—2000 mm. Hlavní roli při tom zajisté hrají hory a lesy.

Průměrná roční teplota v rovině užhorodsko-tisské činí 9·3° C, maximální + 35° C, minimální — 22·1° C. Svou průměrnou roční teplotou rovná se tedy rovině povážské a podunajské, kde průměr činí 9—10° C, kdežto v jižním cípu Moravy máme průměr 8·3—8·9° C a v Polabí 8·3—8'5° C.

Zima v Podkarpatské Rusi není příliš krutá, ani léto nesnesitelné.

---

*) Zemědělská spravověda zná pouze dva resp. tři činitele výroby: 1. práce, 2. kapitál (3. příroda).

Osvětlení, oteplení i počet srážek vodních jsou k vývinu rostlinstva příznivé zvlášť v rovině.

Vegetační doba v rovině užhorodsko-tisské je dlouhá a můžeme ji směle odhadnouti na 240 dní. — Jarní setí začíná počátkem března, podzimní hlavní setba spadá na říjen.

Ve vyšších horských polohách je vegetační doba kratší. Začíná dubnem a končí v polovici října.

V rovině a horských údolích dozrává kukuřice ano i víno, jedlé kaštany a pod. Na horských políčkách sotva dozrává oves, ozim se tam vůbec neseje.

Proti větrům je Podkarp. Rus chráněna Karpatami od severu, východu i západu. Proto větry nejsou silné. Převládá vítr severní, severo- a jiho-východní.

Klimatické poměry v Podkarp. Rusi jsou pro rolníka příznivější než v Čechách.

V rovině a údolích jsou příznivější pro pěstování polních plodin, na jižních svazích předhoří pro víno a sady, hory pro pastviny a lesy.

2. *Půda.*

Druhým činitelem v zemědělství je půda.

Půda je vlastní živitelkou rostlin a zvířectva. Člověk, zvířectvo a rostlinstvo je produktem půdy.

Tudíž nejen podnebí, avšak i půda má vliv na charakter národů, zvířat i na rostlinstvo.

V zemědělství tento vliv půdy je zvlášť v produkci rostlinné patrný a výroba rostlinná řídí se v každém státě půdou a to:

a) Rozlohou: Čím větší rozloha, tím stát je při stejném počtu obyvatel méně zalidněn a půda spíše uživí obyvatelstvo.

b) Druhem a kvalitou: Čím více orné půdy a čím je tato úrodnější, tím více obyvatel, při stejné jinak rozloze státu, uživí.

c) Obděláváním půdy: Čím lépe, intensivněji se půda obdělává a hnojí, tím při stejné rozloze, druhu a jakosti uživí více lidí.

a) Rozloha.

Podkarpatská Rus svou rozlohou je větší poloviny Moravy. Morava však živí 5krát tolik lidí jako Podkarp. Rus a lid na Mo-

ravě žije v blahobytu, nezná bídy. V Podkarp. Rusi připadá na 1 km² $2^1/_2$krát méně lidí než na Moravě a přece tito lidé žijí v nouzi a bídě.

Tedy poměrně k počtu obyvatelstva je v Podkarp. Rusi více půdy než u nás. Připadá totiž na 1 člověka asi 2 ha půdy, kdežto v zemích českých pouze 0·78 ha.

Přihlížíme-li k rozloze půdy, je situace pro obyvatelstvo Podkarpatské Rusi lepší, než v zemích českých.

b) Druh a kvalita půdy.

V zemědělství hlavní roli hraje orná půda. V Podkarp. Rusi je lidnatost menší, ve skutečnosti však připadá na 1 osobu právě tolik orné půdy, jako v zemích českých, totiž 0·4 ha orné půdy na 1 osobu.*)

Byla-li by tudíž orná půda stejné bonity a stejně obdělávána jako u nás ,vzhledem k dobrým klimatickým poměrům, urodilo by se zde poměrně na jednu osobu jako u nás a lid zdejší by netrpěl nouze.

Většina orné půdy v Podkarp. Rusi jest v údolích hlavních řek a dále v rovině užhorodsko-tisské. Údolí a rovina, která zaujíma v jihozápadním cípu asi ¼ veškeré rozlohy tohoto území, je bohatý náplav, ale ani horská políčka nejsou špatné jakosti; povstávají ve značné míře zvětráním sopečných hornin, dávajících dobrou ornici. Jen severovýchodní polovina Podkarp. Rusi, kde ornice povstala zvětráním hlinitých pískovců, dává půdu chudší. Tato polovina je jen místy zalidněna, je to část lesnatá.

Rovina od Užhorodu k Čapu na jiho-východ k Munkači a Hustu a odtud na jih k Tise je místy močálovitá. Známý „serný", též „černý močár", dnes z větší části primitivním způsobem, otevřenými kanály odvoněný, s rybníkem 23 ha velikým, zaujímá okolo 28.000 ha, t. j. $^1/_{10}$ veškeré roviny. Je to nejúrodnější půda v celé Podkarp. Rusi. Následkem toho, že jsou řeky neregulované a vysokého stavu vody v nich, je močálovitá, nelze ji snadno

---

*	Morava má: kdežto	Podkarp. Rus:
oseté půdy	56·7%	20·0%
lesů	27·9%	48·3%
pastvin	12·5%	27·9%
vinic	0·5%	0·3%
zahrad	1·2%	0·9%

Do pastvin zahrnul jsem stálé a lesní pastviny, louky a úhor.

odvodniti, je pravidelně zalévána jarní horskou, sněhovou vodou, čímž zemědělec ztrácí mnoho úrodné půdy, kterou nemůže pro mokro obdělávati a úrodnost polí se snižuje i tím, že pro mokro nemůže rolník zavčas pole osíti.

Přes to rolník v Podk. Rusi není druhem i kvalitou půdy postaven do horší situace než rolník náš.

c) Obdělávání půdy.

Rolník v Podk. Rusi neumí racionelně obdělávati půdu. Zachází s ní macešský a v tomto směru stojí daleko za rolníkem českým.

O špatném způsobu obdělávání půdy, příčinách a následcích pojednám v dalších statích.

3. Zemědělec, jeho vzdělání a produkční schopnost.

Třetím hlavním činitelem je sám zemědelec se svojí produkční schopností.

Zemědělec je vlastním výrobcem a jeho schopnost produkční se řídí vzděláním povšechným i odborným, kapitálem a prací, kterou může do hospodářství vložiti.

Čím je vzdělanější rolník, čím více kapitálu a práce může do půdy vložit, tím více na stejné půdě za stejných klimatických poměrů vyrobí.

Několik slov a čísel k osvětlení vzdělání a schopnosti produkční zdejšího lidu.

Podkarp. Rus je asi o 1000 km východněji a o 2^0 jižněji než Praha. Měří více než 12.000 km², obyvatelstva má přes ½ mil. Připadá tudíž na 1 km² asi 50 obyv.

Přibližně ⅔nová většina je v Podkarp. Rusi Rusínů, ⅙ Židů, ⅛ Maďarů a 1/10 Němců. Ostatní národové jsou zastoupeni mizivým číslem.

Obyvatelstvo Podkarp. Rusi je tedy převážně rusínské. Rusíni obývají horský kraj a jen částečně zasahují do úrodné roviny užhorodsko-tisské. Zaměstnávají se zemědělstvím, pastevnictvím a nádeničinou.

Druhé místo zaujímají Židé. Jsou roztroušeni po celé Podkarpatské Rusi. Jejich zaměstnání a všechno namáhání směřuje k snadnému obohacení se. Obchod v nejrůznějším zabarvení, pachnoucí vždy lichvou, je jejich ideálem.

Na třetím místě jsou Maďaři; jsou to jednak zemědělci, kteří

mají ve svých rukou nejúrodnější rovinu užhorodsko-tisskou a jednak bývalé úřednictvo maďarské.

Čtvrté místo patří Němcům, kolonistům, kteří zabývají se řemeslem, obchodem, průmyslem a zemědělstvím. Němci jsou roztroušeni při drahách po celé Podkarp. Rusi.

Dle zaměstnání první místo zaujímá stav rolnický, t. j. 66·5%, na průmysl a obchod připadá 13·9% (dle jiné statistiky však 18%), 4% připadají na jiná odvětví prvotní výroby, 3·8% na nádenníky bez bližšího určení, 3·7% na domácí služebnictvo a 8·1% na ostatní zaměstnání jako: veřejná služba, vojsko, doprava, hornictví a j.

Většinu 2/3novou zaujímá rolnictvo, jež jest z velké části rusínské. — Veškeré obyvatelstvo zemědělské v Podkarp. Rusi žije v bídě. Nejhůře se daří Rusínům a z nich Verchovinci, t. j. horal ani do syta se nenají ovesného chleba. Verchovinci, špatně odění, žijí v ubohém obydlí. Domky jejich jsou (často bez komínů) neomítnuté, neobílené, začouzené sruby s malými okénky, bez podlahy. V obydlí žijí v horách pohromadě s dobytkem.

Rusín je nábožný, pověrčivý, bez vlastní energie a iniciativy, která v něm za času roboty a rabství maďarského byla ubita. Holduje lihovinám a tabáku.

Je bez vzdělání, neměl ani své šlechty, ani měšťanstva, které by se ho v dřívějších časech bylo zastalo. Rusín měl jen své pravoslavné kněze, kteří však v polovici 17. století přistoupili k unii a tak zavlekli lid pod kontrolu jesuitů, kteří známými methodami přičinili se o úplné jeho zotročení.

Lid rusínský, jehož Maďaři počítali okolo ½ milionu v dřívějších Uhrách, neměl r. 1914. ani jediné ruské školy.

Lid tento žil do 16. století volně a svobodně, živil se rolnictvím a pastevnictvím, upadal později v tužší a tužší porobu. Uniatství připravilo ho o jedinou intelligenci, t. j. kněze a učitele. Tito odchováváni na maďarských školách, pod dohledem jesuitským, odnárodnili se a stávali se hlavními utlačovateli lidu venkovského spolu s maďarskými úřady a židy.

Největším neštěstím pro lid zdejší byli židé. Jejich hříchy osvětlil před ¼ stoletím maďarský úředník Egan,*) který byl

*) Viz rusínskou brožuru: E. Egan — Národohospodářské poměry Rusínů v Uhrách — Lvov 1901. Výtah z této brožury uveřejnil jsem již ve „Venkově“ č. 289 dne 9. prosinse 1920 pod názvem: „Cizopasníci rusínského lidu Podkarpatské Rusi.

r. 1897 maďarskou vládou vyslán do beregské župy, aby vyšetřil příčiny bídy rusínského lidu a aby podal návrh na zlepšení jeho hospodářských poměrů.

Ve svém memorandu, jež po vykonaném šetření podal maďarskému ministerstvu zemědělství, nazval židy v dnešní Podkarpatské Rusi parasity rusínského lidu. Své tvrzení opřel zjištěním četných případů židovské rozvratné činnosti, záležející ve vydírání a vyssávání nevzdělaného lidu. Při disciplinárním vyšetřování také dokázal, že pravou příčinou hospodářské bídy v Podkarpatské Rusi jsou židé.

Bezohledným svým odhalením popudil proti sobě ovšem židy a jeho brzo na to následovavší záhadná a do dnes neobjasněná smrt, uvádí se ve vztah s tímto jeho odvážným vystoupením.

Židé přicházeli od pradávna z východu a sev. do ruských žup v Uhrách. Hlavní jejich příliv byl po pohromech a řežích protižidovských v Rusku v letech sedmdesátých, kdy bohatší židé se stěhovali do Ameriky, chudší do Haliče a Uher, tedy opět mezi Rusy, kteří se už tehdy nacházeli v ubohém stavu. Vrhli se tedy židé na nejslabší větev ruskou, neboť jako cizopasníci napadají jen slabé národy.

Židé pronikli všude. Zaujali města, jež jsou z větší části židovská (Munkačevo má dnes přes 60% židů), ale i některé vsi mají až dvě třetiny obyvatelstva židovského. I v nejzapadlejší obci je usazen žid a kde stojí jen několik samot, jistě v některé z nich bydlí žid. — Každý žid má rayon své působnosti, do kterého mu druhý nezasahuje. Má tudíž své sedláky, své poddané Rusíny a z nich žije. S židy pracujícími a tvořícími něco pro blaho obecné, pro stát, nesetkáváme se v Podkarpatské Rusi vůbec.

Zdejší žid má veškerý obchod ve svých rukách a pomocí obchodu řídí celý život venkovanů, jejich výdělek a celou jejich budoucnost. Bez žida venkovan nekoupí ani neprodá. Žid vydělá při tom lichvářské procento, neboť kupuje od souvěrce, se kterým se dorozumívá žargonem Rusínu nesrozumitelným.

Ocitne-li se venkovan v bídě, je nucen dlužiti se od s v é h o žida, který se k němu úlisně chová, dokud není v jeho osidlech. Jakmile se však vypůjčí sebe menší obnos, drží ho žid ve svých rukách, z nichž už nikdy nevyjde bez úhony. Žid zotročí ho jako mravenci zotročují mšice a vyssává ho jako pavouk vyssává mouchu. Při tom umí žid na veňek tak vše zaříditi, jako by byl dobrodincem a útočištěm rolníka, který se ocitl v bídě. — Jedna

oběť táhne za sebou druhé, neboť žid je chytrý a udržuje zotročeného člověka při živoření.

Židé zdejší jsou lichváři. Půjčují peníze jen na vysoká procenta, která v nejlepším případě činí 30% ročně. Nejčastěji však půjčuje žid peníze na 10% týdně a v munkáčské vrchovině nepůjčí žid pod 20% týdně. — Lichva tu kvete v nejrůznějších odstínech. Na př.: Rolník přišel o dobytek a potřebuje do práce tahouny. Nemá peněz. Dobrodinec žid se nabídne, že mu koupí pár volů. Nechá se rolníkem voziti po trzích, při čemž má na mysli svůj „gešeft“, dělá však, jako by prokazoval ubohému člověku dobrodiní, jako by se o něho otcovsky staral. Konečně se rozhodne koupiti pár volů, které smluví u jiného žida, aby mohl rolníkovi říci vyšší cenu. Při tom vyzíská 10—20%, které přirazí k vlastní kupní ceně bez vědomí rolníka. K této zvětšené sumě připočítá s vědomím rolníkovým lichvářský úrok a dluh nechá si knihovně zajistit, aby v případě pádu dobytka o nic nepřišel. Dobytek takto venkovanu postavený do chléva počítá se na polovinu. — Po roce musí rolník dluh splatiti, nebo vystaviti směnku, při čemuž se připočítají znovu lichvářské úroky. Obyčejně i dluh s úroky vázne po několik let, několikeráte se zvětší, až je potřeba voly prodat. Tehdy žid dobře vykrmené voly prodá opět na trhu jinému židovi a rolníkovi sdělí cenu nižší, aby vydělal zase 10—20%. Utržené peníze, zmenšené o 10—20%, dělí žid s rolníkem na dvě stejné části. Jednu sobě, druhou majiteli volů. Z té druhé části odpočítává si část dluhu tak, aby rolníkovi nic nezbylo než dluh, na nějž má již směnku. Pár grošů, které mu žid z milosti ponechá, propije rolník ze zlosti v židovské krčmě a je znovu nucen vypůjčiti si od žida. Tak dluh roste. V nejhorším čase uhodí věřitel na dlužníka a nezná slitování. Poněvadž rolník nemůže platiti, prodá se jeho nemovitost v dražbě, na které se ovšem neopováží nikdo na žida přirážet.

Žid stává se majitelem půdy i chaty a neobmezeným pánem rolníka. Ubožák je vydán na jeho milost a nemilost. „Dobrotivost“ židova nezná však mezí, lituje ubožáka, ukazuje mu na jeho vinu, ale smiluje se nad ním a nechá ho dále hospodařiti na jeho bývalém vlastním, dnes však již židově statku, „na část“. —

Tak žid získal majetek a jednoho nevolníka, vlastně jednu nevolnickou rodinu a rozprostírá své sítě na jiné. — V krátkém čase je pánem celého svého rayonu. Je největším majitelem a podle jeho písničky tancují všichni ti, kteří nepadli dosud do jeho moci, neboť podle jeho přání musí jednat selská hromada, rychtář i ostatní. —

Rusíni neměli zastání u úřadu a prohráli každý proces u soudu, neboť žid uměl všechno tak zaříditi s notářem a křivými svědky, aby vyhrál a zničil svého protivníka. Židů se báli nejen prostí venkovné, ale i úředníci, učitelé a kněží. Židé neštítili se žádného prostředku k dosažení svého cíle. Nepřítele vypálili třeba několikráte za sebou, ano nerozmýšleli se ho i zabíti.

Jiný příklad uvádí Egan. — Žid koupí Rusínovi krávu za stejných okolností, jak již uvedeno v prvém případě. Krávu dá rolníkovi „na polovic". Rolník ji krmí a obsluhuje a nese i risiko. Užitek od krávy dělí se však na polovic. Telata musí rolník odchovat, krmit svým krmivem. Pastvinu pronajímá mu žid. Po 3 až 4 letech prodává žid krávu i s odchovanými telaty, při čemž znovu rolníka uvedeným způsobem okrádá, přivádí na mizinu a otročí. — Pro zotročeného člověka je žid despotickým pánem. Žid klaní se jen před „horou", před silou a mocí!

Takto židé nabyli drobných i středních statků, získali půdu a zbohatli v Podkarpatské Rusi. Venkovan obdělává židovi půdu, u žida dělnictvo musí pracovati daleko laciněji než u jiného, musí nejen pracovat, nýbrž musí se otrocky dřít za trochu kořalky.

Půdu velkostatkářskou vzali židé do nájmu, pronajali ji svým souvěrcům a tito opět jiným, až dostala se zdražená do rukou zemědělce, který neměl z půdy žádného zisku, dřel se na žida a protloukal jen živobytí. Tímto způsobem pronajali židé velkostatky Schönbornovy i jiné, skoupili pomalu velkostatky, takže dnes v Podkarpatské Rusi je veliká většina velkostatků i drobné půdy v rukách židovských.

Drzost židovská šla tak daleko, že se odvážili i proti úřadům, ničili nevinné lidi pomocí křivých svědků, usvědčovali je z dluhů, zavlékali je do soudních útrat, aby se jen zmocnili jejich majetku. Neštítili se ničeho. Vybírali si vždy slabšího, vdovy i sirotci byli jim vítanou kořistí.

Tolik píše Egan a uvádí dle slov staršího košického velitele četnictva, že rusínský venkovan je pokojný, dobrý, nábožný a bohabojný a nebýti trhovců židovských, nebylo by třeba v celém kraji četnictva.

Bylo by snad možno očekávati, že za čtvrt století se poměry zlepšily, že po příchodu Čechů se neodváží židé prováděti své staré pletichy. To je však omyl. Zdejší orthodoxní žid je v hloubce své duše přesvědčen, že ostatní lidstvo je mu bohem dáno k vykořisťo-

vání a ke zpříjemnění života pozemského, jako celá příroda se svým rostlinstvem i zvířectvem.

Během svého jednoročního pobytu v Podkarpatské Rusi přesvědčil jsem se o podvratné činnosti zdejších židů.*)

Skutečné příklady nejlépe ukáží, jakým živlem jsou dnešní židé v Podkarpatské Rusi.

Žid v Jenkovicích prodal před dvěma měsíci starým rodičům-Slovákům 5000 sáhů půdy. Děti jejich jsou v Americe, poslaly si peníze a žádaly, aby jim za ně rodiče koupili půdu. Oba jsou analfabeti, nemaji zádného rozhledu a chtěli na židovi, který před tím prodal část půdy jinému Slovákovi po 6000 Kč za 1000 sáhů, něco usmlouvat. — Tehdy žid dostal čertovský nápad, nechtěl prodat za české peníze, protože prý nemají ceny. Prodá jim raději laciněji, ale za americké dolary. A nakonec jim slíbil, že nebudou-li moci americké dolary dostati, že od nich přijme české koruny v takovém kursu, jaký bude za dva měsíce, ať je nižší nebo vyšší.

Jednání toto bylo v srpnu 1920, kdy kurs dolaru byl nízký. Žid vzal závdavek 7000 Kč a udělal smlouvu, že mu po dvou měsících vyplatí 1400 dolarů. Tehdy žid spekuloval na stoupnutí kursu dolaru. Staříci nedovedou si ani spočítat, kolik to vlastně dělalo, tehdy a dnes v korunách. Tehdy byl kurs okolo 40 Kč za 1 dolar, takže vlastně dávali za půdu více, než dal druhý Slovák. Po 2 měsících byl kurs kolem 90 Kč a tak žid dostal přes 100.000 Kč za 5000 sáhů půdy, čili přes 20.000 Kč za 1 kobel půdy ve vesnici 6 km od Užhorodu, když půda u samého města se cení 8 až 10.000 Kč za 1 kobel (1000 sáhů), neboť před válkou se platilo 1000 Kč.

Staříci dali židovi všechny peníze. Nestydatost jeho však nezná mezí. Nedostalo se jim asi 8000 Kč, které na nich žid surově vymáhá a hrozí jim odebráním půdy i soudem!

Jiný příklad: Žid dostal ještě před válkou několik koblů půdy od Rusína, odjíždějícího do Ameriky, s tou podmínkou, že za ním pošle dvě dítky, až si o ně napíše. Půdu si ovšem nechal žid zanésti do knih, ale dítky do Ameriky neposílá a půdu jim též nechce vrátit.

Jiný žid zprostředkoval továrně v Perečíně výměnu půdy za selskou. Rolníci souhlasili s výměnou, neboť jim byla slíbena o třetinu větší výměra. Kontrakt byl napsán maďarsky, aby tomu lidé nerozuměli a podepsali. Dle kontraktu žid ponechává tuto

---

*) Židé v Podkarpatské Rusi činí šestinu všeho obyvatelstva.

třetinu pro sebe. Rolníci byli oklámani a soudně neodvážili se hledati práva, neboť by jistě prohráli u maďarského soudu.

Takových případů by bylo možno uvésti celou řadu. Aby se neopakovaly, bylo by záhodno, aby četnictvo, úřednictvo a učitelstvo zjišťovalo protokolárně tyto ano i staré případy a aby vláda nařídila zahájení neb obnovení soudního řízení proti vyděračům.

Poněvadž v každé obci se najde více takových případů, vidělo by obyvatelstvo v našich úřadech zastání, obracelo by se k nim s důvěrou, vidělo by v republice svoji osvoboditelku.

Sluší podotknouti, že slovanské obyvatelstvo v Podkarpatské Rusi je z 78% analfabetické a neví, jakým způsobem se má hájiti. Přichází se svými stížnostmi do těch úřadů, kde uvidělo vlídné oko úředníkovo, ale kam záležitost mnohdy vůbec nepřináleží, a není-li těmto lidem vyhověno, jsou zklamáni a přenášejí dřívější nedůvěru k úřadům maďarským i na nynější úřady československé. Případy bývají tu tak zvláštní a odchylné od českých, že ani starý úředník neví si mnohdy rady, „kam to zařaditi". Tak bývá venkovská deputace odkazována od jednoho úřadu ke druhému. Lidé ti neumějí číst a psát a proto nemohou se vyznati v českých úřadech. —

— Jsou do dnes odkázáni na židovské „fiškály" (advokáty), jimž tu kvete pšenice. Na př. za vymožení pasu u našich českoslov. úřadů žid béře od venkovanů 1000 Kč i více. Těchto židovských fiškalů je v městečkách na tucty.

Nevzdělanému lidu lehko vládnouti! Toho bylo pamětlivo trojspřežení: Žid, maďarský úředník a pomaďarštěná intelligence.

Lid zůstal bez vůdců, ponechán na pospas svým utlačovatelům. Nemůžeme se proto diviti jeho bídě, nevzdělanosti a apatii k životu, kterou často zaměňují mnozí s leností.

Rusínský lid nemá rozhledu, nevyzná se v úřadech a neumí si najíti zastání a zastance.

Z uvedeného patrny jsou příčiny bídy zdejšího lidu.

Jest otázka, jsou-li poměry a podmínky životní opravdu tak špatné, aby zdejší zemědělci se nemohli uživiti, aby byli nuceni emigrovati a aby byli odkázáni na milost svých sousedů.

Jak již bylo řečeno, jsou klimatické poměry pro zemědělce příznivé, půdy je sice málo, ale ne méně než v zemích českých a půda tato není horší než u nás, ale produkční schopnost

zdejšího zemědělce, jeho vzdělání a způsob hospodaření nemůže se rovnati s českým.

Zemědělství v Podkarp. Rusi je vlastně v prvotním stadiu přechodném od pastevnictví k obdělávání půdy. Jsou tu ještě místy pralesy, které postupně zemědělec opanovává, t. j. kácí lesy, spaluje na místě chrastí a křoví, kmeny zpeněžuje jako palivo a stavební materiál. Z chrastí se činí t. zv. páleniště čili žďár, též žár. Popelem pohnojená, lesní, panenská půda se oře a osévá.

Takové oranice český rolník nezná. Mezi zbylé pařezy nemohl by zajeti s našimi hospodářskými stroji. Tu motyka zaměňuje pluh a trní bránu.

Tato půda rodí několik let. Při špatném obdělávání zarůstá pozvolna novým křovím, které rolník poznovu seseká a spálí a znovu půdu osévá neb ji nechá na pastvinu, která zarůstá samorostlým lesem, vlastně jen křovím a trním a jen pozvolna porost ničen člověkem i dobytkem přechází v řídký les.

Podkarpatský rolník nezná významu postupu osevního a tak často seje tutéž plodinu na jednom místě po několik let za sebou, čímž výnos klesá. Ale ani statkář nepřidržuje se pravidelně nijakého postupu osevního. Hospodaří loupežným způsobem, půdu vymrskává, správně nehnojí, racionelně neobdělává. Zemědělec nezná podmínky strnišť, orby na zimu, užívání umělých hnojiv, setí řádkového, užívání moderních strojů, zušlechtěného osiva, neumí zacházeti s mrvou chlévskou, nemá řádných hnojišť, chlévů, jímek na močůvku, nezná odvodnění pozemků, zavodnění luk a pod.

Zemědělec zdejší úhoří, přidržuje se pastevnictví, extensivního hospodaření a proto vyzíská z půdy daleko méně než rolník český.

Zdejší rolník nemá a nikdy neměl vzoru, kterým by se řídil, neměl ve svém sousedství vzorných velkostatků, ani vzorných hospodářství školních, od kterých by se naučil lepšímu způsobu hospodaření.

Vzpomeneme-li všeho výše uvedeného, nemůžeme se diviti špatnému polaření v Podkarpatské Rusi, nemůžeme se diviti nízkému úrovni zdejšího lidu a malé produkční schopnosti zemědělcově.

4. Odbytiště.

Čtvrtým činitelem zemědělské výroby je odbytiště resp. domácí spotřeba a možnost zpeněžení v cizině.

V Podkarpatské Rusi nedostačují obilniny k vlastní spotřebě a obyvatelstvo zdejší aspoň v nejbližších letech je odkázáno na dovoz mouky. Fakt tento měl by nutiti zdejšího rolníka k intensivnějšímu a racionelnímu obhospodařování půdy. Ovšem, maximální ceny obilí ubíjejí v zemědělci chuť k intensivnějšímu a nákladnějšímu hospodaření. Vázané hospodaření státní zemědělskými produkty je jednostranné a je pro rolníka velikým zlem.

Ostatních plodin, mimo obilniny, vypěstuje podkarpatský rolník v dostatečném množství pro domácí spotřebu, ano některých je i nadbytek, na př. ovoce, vína, a Podkarp. Rus je vyváží podobně jako dobytek a maso. Hlavními odbytišti na tyto zemědělské výrobky budou země české a Polsko.

Odbytiště na své zemědělské produkty zdejší rolník má zajištěné.

5. *Živelní pohromy.*

Pátým činitelem v hospodářství jsou živelní pohromy, které ničí práci zemědělcovu.

Zmínil jsem se již o jarních záplavách vodních, způsobujících veliké škody zvlášť v rovině užhorodsko-tisské. Druhé místo zaujímají myši, které se každoročně na pastvinách, v lesích a mezích rozmnoží v takovém množství, že ohrožují celé oblasti a jsou sto, aby zničily veškerou úrodu. Proti myším moderní rolnictvo brání se myším tyfem bacila Löflerova a řádným obděláváním půdy. Zde se nedělá v tom směru nic.

Pohromy krupobitím jsou asi tak veliké jak v ostatních částech republiky. Saranče, „luhový motýlek", v lesích mniška i j. škůdci se zde ve velikém množství nevyskytují.

Živelní pohromy činí zdejšímu rolnictvu více škod než rolníku českému, škodám těmto dá se však předejíti regulací řek a racionelním způsobem hospodaření.

B. ČÁST PODROBNÁ.

1. *Polní hospodářství.*

Rolník český obdělává půdu přímo zahradnicky a nehledě na nedostatek mrvy chlévské a umělých hnojiv, dociluje na poměrně chudých polích dobré úrody.

V Podkarpatské Rusi však se hospodaří extensivně, s půdou zachází se macešsky a proto úroda je nepatrná jak ukazují statistická čísla:

Výnosy jednotlivých plodin z 1 ha:

	kukuřice	pšenice	žito	oves	brambory
v Dánsku	—	33·7	17·7	19·4	175·4
v zemích českých	—	15·7	16·4	16·2	97·8
v Podkarp. Rusi	9	5·0	5·0	7·0	60·0

Statistická data pro Podkarp. Rus jsou jen přibližná (dle statistiky maďarské z r. 1914) a ukazují, že u některých plodin výnos z 1 ha nedosahuje ani $^1/_2$, u jiných ani $^1/_3$ výnosu v zemích českých. Statistika maďarská souhlasí přibližně s úrodou posledních dvou let, ač letošního roku je úroda obilnin ještě menší, za to u brambor větší.

V Podkarpatské Rusi $^1/_5$ orné půdy se úhoří, t. j. po žních se neoře, leží celý rok ladem, zarůstá plevelem a slouží částečně za pastvinu neb senokos. Výminečně úhoří se 2—3 roky. Úhor obyčejně po žních se pohnojí, zoře a osévá ozimem.

Způsob úhoření byl před 50 lety obvyklý také v Čechách i na Moravě. Pokud se úhořilo u nás, neměli lidé také leckde co jíst, ano, ani rolník se do syta nenajedl. Takový způsob polaření s úhorem vládne ještě v Podkarpatské Rusi.

Úhor je znamením extensivního hospodaření. V Podkarpatské Rusi činí přes 20%, v zemích českých pouze 1·4% a intensivní hospodářství české nezná vůbec úhoru, proto český rolník nezná také hladu.

Na půdě oseté, která činí $^1/_5$ veškeré rozlohy, první místo z pěstovaných plodin zaujímá kukuřice 19—20%, druhé místo oves 15—17%, třetí pšenice 15—17%, čtvrté brambory 10—14%. Ostatní plodiny jdou v sestupném pořádku za sebou: oz. žito 5·2%, jeteliny 5·1%, vikev 1·8%, konopí 1%, dále přijde na řadu jarní pšenice, jarní žito, řepa, tabák, bob, oz. ječmen, fasole, proso; řepka; len, slunečnice, tykva, mák a. j.

Ačkoliv zemědělec v Podkarp. Rusi má příznivé podmínky klimatické a půdní, vyrobí průměrně dvakrát až třikrát méně z jednoho hektaru, než rolník český.

Průměrná poválečná úroda v zemích českých činí u obilnin z 1 ha 12—15 q zrní, kdežto v Podkarp. Rusi 5—6 q.

Příčinu dlužno hledati v špatném způsobu hospodaření, respektive v nízké úrovni zdejšího zemědělského lidu.

Rolník zdejší je konservativní, nedůvěřivý k novotám, kulturně stojí nízko a v zemědělství je o 50—60 let za rolníkem českým.

Úkolem zemědělských inspektorů, kteří v Podkarp. Rusi a na Slovensku jsou státními úředníky a vykonávají obdobnou práci jako v zemích českých konsulenti zemědělské rady, bude naučiti podkarpatského rolníka modernímu hospodaření, přiměti ho k racionelnímu vedení hospodářství, aby zaměnil extensivní způsob intensivním, pastvinářství polařením, úhoření pěstováním rostlin motýlokvětých, hlavně jetelin. Naučiti ho řádnému obdělávání půdy jako: podmítce strnišť, orbě na zimu, užívání umělých hnojiv, setí zušlechtěného osiva, upotřebení moderních strojů, zacházení s mrvou, správnému hnojení polí, obdělávání pastvin, úpravě jich, melioraci a zavodňování luk atd.

Krátce řečeno, zemědělec Podkarp. Rusi musí se naučiti vyráběti z 1 ha tolik, kolik vyrábí rolník český neb německý.

2. *Pastviny.*

Přes 300.000 ha, t. j. 28%, tedy skoro 1/3 veškeré půdy zaujímají pastviny (stálé, lesní a úhor), na nichž vypásají se od jara do zimy stáda hovězího dobytka, koní, ovcí ano i prasat.

Každá obec má své obecní pastviny, každý velkostatek a často i bohatší rolník má svou vlastní pastvinu. Často bohaté lesy se ničí, pálí, aby se zvětšila pastvina ano i pole se neobdělávají, nechají se ležeti ladem a slouží za pastvinu.

Zvlášť se pasou krávy, tažný i mladý dobytek, zvlášť se pasou koně, ovce i prasata.

Děti od mala, místo do školy, musí pásti. Obce i velkostatky vydržují si své obecní pastýře.

Pastviny jsou v ubohém stavu. Často činí z dálky dojem lesa. Přijdeme-li však blíže, uvidíme, že jsou to skupiny většinou trnitých keřů, kterými sotva dobytek projde. V nížinách jsou pastviny zarostlé plevelem, poseté starými krtinami, často zalévány vodou.

Rolník pastvin nevláčí, nehnojí ani nepodsévá. Pase se po celém, tak že dobytek z jara neb po dešti udupe veškerou půdu, vepři ji rozryjí a přirozeně, že na takových pastvinách už v létě nemá se dobytek na čem pásti.

Proto po žních pouští se dobytek po strništích, která se nepodmítají, ani na zimu neorají. Slouží tedy veškerá orná půda, mimo tu, na které je zaset ozim, za pastvinu.

Tím, že pase dobytek, ztrácí rolník většinu hnoje, a pole nemůže řádně pohnojiti. K vůli pastvě nechá pole nezoraná, oře až na jaře. Obé je příčinou špatné úrody.

3. *Chov dobytka.*

První místo zaujímá chov dobytka hovězího. Dle maďarských zákonů byla Podkarpatská Rus rozdělena na rajony s dobytkem:

1. stepním uherským, barvy bělavě šedé, s dlouhými rohy, dávajícím málo mléka, avšak dobré tahouny;

2. červenostrakatým, t. j. hlavně pincgavským a simenským, vyznačujícím se lepší dojností a lepší schopností vytučňovací;

3. šedé raçy (převládají dojné montafonky).

S místními čistokrevnými plemeny, na př. huculskou horskou krávou, se nesetkáváme. Většina dobytka však není vůbec čistokrevná, nýbrž je to směs jmenovaných plemen s místními ano i haličskými.

Dle sčítání v r. 1900 připadá na 1000 obyvatel v zemích českých 324 kusů ,v Podkarpatské Rusi (sčítání z r. 1911) 403 kusy hovězího dobytka. Jedna dojnice v obou případech připadá na šest lidí.

Chov hovězího dobytka během války se pravděpodobně v Podkarpatské Rusi nezmenšil, spíše naopak, rozšířil.

Koně jsou tu: jednak horský, vytrvalý a otužilý, malý kůň huculský a v rovině kříženec maďarského s teplokrevnými raçami.

V Podkarpatské Rusi připadají dle předválečné statistiky na 1000 obyvatel 63 koně, v zemích českých 42 koně. Během války chov koní se pravděpodobně zmenšil.

Ovce chovají se dojné i vlnařky. Vlna zpracuje se domácím způsobem na oděv, přikrývky a pod. Z mléka vyrábí se brynza. Ovcí napočítáno 283 kusů na 1000 obyvatel; v Čechách je ovce řídkým zjevem.

Vepř zdejší je mongolice s kudrnatými štětinami, velice otužilá, vzdoruje nakažlivým nemocem, dělá malé nároky na potravu, spokojí se ³/₄ roku s pastvou, aniž by se doma přikrmovala. Mongolice je pozdního vývoje, roste pomalu, dorůstá ve dvou létech, kdy je schopna k vytučnění na špek.

V Podkarp. Rusi na 1000 obyvatel připadá 146, v zemích českých 176 kusů (dle statistiky předválečné).

Koz připadá v Podkarp. Rusi na 1000 obyvatel 32 kusů, v zemích českých 64 kusů. Chovají je chudobní lidé horských krajů, hlavně v župě marmarošské. Během války chov koz silně stoupl.

Zdejší rolník se vyrovná chovem hosp. zvířat, co se množství týče, rolníku českému.

Chová vytrvalého koně, otužilé prase, dojnou ovci, ano i počtem hovězího dobytka vyrovná se českému rolníku.

Avšak rolník podkarpatský nedá dobytku takové obsluhy, ošetření a krmiva jako rolník český a proto nemá od něho ani toho užitku jako rolník český, čili nedokáže dobytkem tak dobře zpeněžiti krmiva a hospodářské odpadky.

4. *Zemědělská výroba a zásobování lidu.*

Na podzim r. 1920 prolítla všemi novinami zpráva, že Podkarp. Rus je soběstačná, ano, že může i chleboviny vyvážet.

Co však praví zemědělská statistika?

Byla-li by všechna úroda v Podkarp. Rusi po odpočítání osiva užita na aprovisaci zdejšího obyvatelstva, připadlo by při správném rozdělení na každou osobu na týden: 1 kg kukuřice, ¼ kg ovsa, ¼ kg pšenice, ¼ kg luskovin a. j. a 3½ kg brambor. Čili 1¼ kg chleba, ½ kg kaše a 3½ kg brambor.

Dávka brambor je tedy dostatečná, ano roku letošního je výminečně přebytečná, tak že brambory zamění částečně chléb. Kaše a kroupy též stačí, avšak chléb nestačí.

Na jednu osobu počítá se normálně ¾ kg chleba denně. Počítáme-li že v obyvatelstvu jsou zahrnuty též děti, snížíme denní dávku chleba na ½ kg, což je dávka minimální, uvážíme-li, že většina skoro 70% je zemědělců, kteří hlavně chlebem a mlékem se mají živiti. (Zde hlavní stravou jsou brambory se zelím, proto ta podvýživa.)

V Podkarpatské Rusi připočítáme-li kukuřici i oves na chléb, připadne jen 1¼ kg chleba na osobu týdně, což není ani tolik, kolik dle předpisů má přidělovati obilní ústav.

Ještě jasnější představu o zásobování lidu si učiníme z následujícího srovnání:

V zemích českých vyrobí zemědělec ročně mimo množství exportních plodin (cukrovku, čekanku, chmel a pod.) na 1 osobu na rok 502 kg brambor a 383 kg hlavních chlebovin (žita, pšenice,

ječmene, ovsa a kukuřice). V Podkarp. Rusi pouze 300 kg brambor a 176 kg chlebovin. To znamená, že zdejší obyvatel z vlastní výroby nemá k disposici ani $1/2$ chlebovin a něco málo přes $1/2$ brambor, které má obyvatel v zemích českých. Z toho je patrno, že dnes musí Podkarp. Rus obilniny dovážet.

Jest otázkou, čím doplniti neb nahraditi nedostávající se chléb?

V letech úrodných na brambory jako roku letošního, část chleba nahradí brambory. Výživnost brambor, srovnáme-li ji se zrnem, má se jako 1 : 6. V normální léta přebytku brambor nebývá. Letošního roku nadbytek brambor sotva stačí nahraditi obilniny, nedostávající se k průměrné úrodě.

Připustíme-li, že $1^1/_2$ kg chleba dá se zaměniti masem, jehož výroba neklesla během války, nebude se dostávati 1 kg chleba týdně na 1 osobu, čili 3000 vagonů obilí pro Podkarpatskou Rus ročně. Tyto 3000 vagonů obilí musíme dovézti z ostatních částí republiky neb z ciziny. Poněvadž v ostatních částech republiky není nadbytku, nejvýhodnějším bude se postarati o přívoz obilí, hlavně kukuřice a pšenice z Rumunska a Uher.

Naskytá se otázka, bude-li Podkarpatská Rus stále odkázána na dovoz obilnin?

V nejbližším budoucnu ano, ač tím není řečeno, že by produkci rostlinnou nebylo možno zvýšiti.

Byl-li by v produkci rostlinné rolník v Podkarp. Rusi na té výši jako rolník český, byla by Podkarp. Rus, vzhledem k malému zalidnění, soběstačná, ano, byla by i nadprodukce.

Kdyby dnes zemědělec zdejší obdělal všechnu půdu, která se dá obdělávati, zvětšila by se osevná plocha v Podkarp. Rusi nejméně o 100.000 ha, což při dnešní špatné úrodě, počítáme-li pouze 6 q z 1 ha a jen 50% půdy oseté obilninami, dalo by, odpočítáme-li osivo, 2000 vagonů obilí aprovisačního, čili nutný dovoz obilnin klesl by na $1/3$ t. j. na 1000 vagonů a zvýšil-li by se výnos z 1 ha dospělo by se k soběstačnosti ano i nadprodukci.

Z jiných plodin pěstuje se v Podkarp. Rusi hojně konopí a lnu. Obě zpracovává se domácím způsobem na plátno, niti a provazy.

Ze slunečnice v místních olejárnách dělá se olej k maštění postních jídel, zvláště fasolí a kyselého zelí, což je pochoutkou místního obyvatelstva.

V rovině při Tise pěstuje se hojně dýmkový tabák, ročně asi 8000 q. Daří se dobře a mohl by býti pěstován ve větším

množství. Tabák je pro podkarpatský lid nepostrádatelný. Kouří jej muži i ženy, vyrostlí i děti. Tabák se též hojně žvýká (baguje).

Tabák a slivovice jsou velkým zlem neuvědomělého lidu. Kořalce dítě již v kolebce přivyká, neboť plačící dítě často matka uspává kořalkou.

Lihu vyrábí se v Podkarp. Rusi 4000—8000 hl, t. j. hlavně slivovice z místních „slívek“.

Kromě toho vyrábí se ročně okolo 70.000 hl vína. — Tedy v tomto směru je obyvatelstvo zásobeno dobře, ano, mohlo by, zvlášť víno, vyvážeti.

Též ovoce je nadbytek v úrodná léta a vyváželi je hlavně obchodníci z Hustu, Tiačeva a Výškova do Haliče.

5. *Hospodářský průmysl.*

Hospodářský průmysl je v Podkarp. Rusi v ubohém stavu. Mimo pálenice na slivovici je tu několik hospodářských lihovarů, které dnes nepracují. V rovině je roztroušeno několik lisoven oleje slunečnicového a konopného. V Munkáči je jeden pivovar a jedna továrna na zpracování tabáku.

V Podkarp. Rusi není žádných cukrovarů, sušáren na čekanku, ani škrobáren, sladoven, třílen lnu a konopí. Také větší mlékárny tu není.

Mlýny jsou většinou malé vodní na horských říčkách, s jedním kamenem, na kterých se obilí šrotuje; otruby se doma přesívají na sítech. Parních mlýnů válcových je jen několik.

6. *Rozdělení půdy — reforma pozemková.*

V Podkarp. Rusi asi 60% půdy patří velkostatkům, ale i mnoho drobných statků patří židům, tak že na Rusíny, kteří jsou drobnými majiteli, většinou domkáři s kouskem horského políčka, připadá jen nepatrné množství půdy.

V zemích českých velkostatkům patří jen 40% půdy, proto setkáváme se středními českými selskými statky. Židé u nás jsou jen výjimečně majiteli půdy.

Proto nehledě na malé zalidnění Podkarpatské Rusi, drží zemědělec ve vlastnictví poměrně daleko méně polí než rolník český a žije tudíž v horších poměrech než český zemědělec.

Tedy ²/₃nová většina drobného zemědělského lidu v Podkarpatské Rusi má v držení pouze 40 % půdy a v zemích českých ½ obyvatelstva zemědělského (drobného) má ve vlastnictví 60%

půdy. Proto se nemůžeme díviti, že otázka reformy pozemkové vystupuje v Podkarp. Rusi ostřeji, je palčivější, než u nás.

Skoro 600 tisíc ha činí veškerá záborová půda (záborové velkostatky 265.297 ha, státní lesy 322.471 ha, církevní půda záborová 517 ha). Celých 50% půdy je záborové a může být dle zákonů o reformě pozemkové a za souhlasu ministerstva zemědělství přidělena drobným zemědělcům.

Československý stát je majitelem ¼ veškerého území podkarpatoruského. Jsou to většinou lesy a pastviny, z nichž mnohé hodily by se pod pluh. Rusínské obce jsou stisknuty těmito státními lesy, žijí tu bezzemci a malorolníci, kterým stát snad může vhodnou půdu přiděliti. Lid rusínský na tuto půdu čeká jako na smilování.

Totéž možno říci o velkostatku Schönborna ve výměře 133.000 ha.

Ze všeho patrno, že zdejší rolník má ve svém vlastnictví málo půdy a proto touží po ní, ač s druhé strany i svou vlastní půdu špatně obdělává a proto je vydán na pospas bídě.

C. LESY.

Lesy zaujímají skoro ²/₃ veškeré půdy. Jsou v krajích horských. Místy jsou tu i pralesy. V některých župách však židovské pily spustošily přímo lesy. Celé lesní plochy jsou bez lesního porostu, celé horské kraje jsou holé, ač před lety tam byly nejbohatší lesy. Dnes kraje tyto slouží rolníkům za pastviny a senokosy, ač tyto daly by se místy s výhodou zorati, místy zalesniti. Pastviny a senokosy lesní zaujímají asi ¼ veškeré lesní půdy, tak že vlastní lesy mají daleko menší výměru a nedosahují ani ⅓ veškeré půdy.

Lesy jsou většinou listnaté; převládá hlavně buk, na nějž připadá ⅔ veškerého lesa v Podkarp. Rusi, 10% připadá na lesy dubové a 23% na lesy jehličnaté.

Ač je tu spousta lesů a dostatek dříví, není tu vyvinut skoro žádný dřevařský průmysl, který by skytal obživy ubohému horskému obyvatelstvu.

Několik pil, továren na nábytek, několik dílen a chemických továren na zpracování dřeva je všechen dřevařský průmysl.

Na Čsl. státu, jako největším majiteli zdejších lesů bude záležeti, aby zvelebil lesní hospodářství vysázením pustých ploch a zavedením plánovitého hospodaření. Stát tu má možnost lehko

podati pomocnou ruku chudému horalovi v jeho materielní bídě. Kdyby založeny byly závody na zpracování dřeva, našel by horský dělník zaměstnání a nebyl by nucen hledati práci v cizině.

D. ROZPOČET.*)

Jistě bude každého zajímati, jak asi zatěžuje Podkarp. Rus státní rozpočet.

V zemědělství na rok 1921 státní rozpočet vykazuje vydání 54,489.370 Kč a příjem 66,610.906 Kč. Je tedy ministerstvo zemědělství aktivní příjmem ze státních lesů a podniků 12,121.536 Kč.

Celkový rozpočet Podkarp. Rusi na rok 1921 vykazuje příjem 120,275.495 Kč a vydání 240,324.006 Kč. Deficit činí přes 120 mil. Kč čili Rep. Čsl. na Podkarp. Rus r. 1921 vynakládá o 100% více, než činí veškerý příjem z Podkarp. Rusi.

V budoucnu schodek se zajisté zmenší, budou-li učiněny vhodné investice a zvýšeno vzdělání lidu v každém směru.

E. ZÁVĚR.

Připojením autonomní Podkarp. Rusi k Čsl. republice vzali jsme na sebe velký úkol. Podkarp. Rusové připojili se k nám dobrovolně svobodným hlasováním, vykonaným v listopadu 1918 ve svobodné Americe. Zajisté po zralém uvážení všech výhod i nevýhod, bratrských vztahů, síly nepřátelské atd. rozhodli se američtí vystěhovalci z Podkarpatské Rusi 732 hlasy připojiti se k naší republice, proti 310 hlasům, žádajícím si spojení s Ukrajinou.

Obytelstvo zdejší, jakož i vystěhovalci s důvěrou očekávali od nás pomoci, zavedení pořádku, doufali, že Čechové, jako bratrský národ postarají se o povznesení kultury a blahobytu lidu podkarpatoruského, že přivedou lid na tu výši, v jaké se sám národ český nyní nalézá.

Nechci říci, že jsme snad sklamali bratry podkarpatoruské. Měli jsme a máme sami mnoho své vlastní práce, naše činnost byla přervána vpádem bolševickým na Slovensko a za ta dvě léta je viděti přece jen značný pokrok.

Ovšem, to nám nemůže stačiti a musíme být pamětlivi, že vzali-li jsme si na vychování nevlastní, ale nám milé dítě, třeba jen příbuzné, musíme se jeho vychování více věnovati, než vlastním

---

*) Dle zpráv novinářských v době projednávání stát. rozpočtu v Národ. Shromáždění

dětem, aby snad se nám nemohlo nic vyčítat, abychom sami měli čisté svědomí a aby, až jednou toto dítě doroste, nemohlo nám nic vytknouti.

Takovým dítětem na vychování u nás je Podkarpatská Rus. Z něho nesmíme chtíti míti zisk, jeho nemůžem stavět na roveň s námi, naopak o něj musíme se pečlivě starati, neboť odstrčené toto dítě stůně a to těžkou nemocí. Je už vzrostlé a nechodilo dosud do školy a chce-li se vyrovnati druhým, uhájiti svou existenci, musí mnoho doháněti. —

Buďme pamětliví, že až jednou nastane národní uvědomění u Podkarpatských Rusínů (a to jistě nenechá na sebe dlouho čekati), a nastanou-li uspořádané poměry ve východním Rusku, které jistě bude zase jednou velmocí slovanskou, zajisté rozpomenou se bratři na východě na Uhro-ruskou větev, kterou armáda ruská v 1915 r. navštívila a potom jistě se zeptají: „Jak se Vám vede v Č. S. republice?“ Starejme se již nyní, aby odpověď nevyzněla v stesky na macešské jednání, ale aby byla dobrá, přátelská, aby nám zajišťovala sympatie velikého ruského národa pro budoucnost.

Jsou tedy naše práva v Podkarp. Rusi práva staršího bratra nad mladším, t. j. naše povinnosti jsou větší a jistě jednou budeme skládati účty ze své činnosti před celou Evropou.

Toho si musí býti vědomo všecko úřednictvo české v Podkarp. Rusi a toto si musí vštípit každý Čech přicházející na Podkarp. Rus.

České úřednictvo nechť si uvědomí, že nejde do země okupované, aby získalo vyšší gáže, což bohužel se často stává. Úředník, který tak myslí, je brzy sklamán, neboť drahotní poměry a odloučenost od kulturního světa daleko nevyváží nepatrné přídavky platové.

Úřednictvo české musí být zastancem lidu, dokud nevychováme na vlastních školách místní intelligenci v dostatečném počtu. Zde úředník nevykoná svého úkolu jen kancelářskou prací, poměry vyžadují, aby vyvíjel činnost i mimoúřední, aby věnoval se drobné kulturní práci, která jedině uspíší rozvoj a rozkvět zaostalého kraje.

Bude-li všechno úřednictvo, četnictvo, vojsko a pod. si vědomo svého pravého poslání v Podkarpatské Rusi, změní se v krátkém čase toto území, že ho nepoznáme. Největší úkol tu připadá učitelstvu a úřednictvu venkovskému, které přichází v přímý styk s obyvatelstvem a které má vychovávati novou generaci. Z důvodu toho zvlášť u učitelstva třeba výběru řádného.

Se vzděláním lidu zdejšího poroste jeho schopnost k samostatnosti a naše zodpovědnost se bude zmenšovati, naše práce bude lehčí.

Pro Čechy, přišlé do Podkarpatské Rusi v ohledu politickém, musí být pravidlem neutralita. Naší povinností je postarati se o blahobyt a vzdělání lidu a lid tento bude rozhodovati sám o sobě. Svým pozvolným vývojem půjde vše v před. Výstřednostem musí být zamezeno.

Jedním z nejdůležitějších úkolů bude vymaniti lid z vlivu židovského. Jak již výše jsem ukázal, třeba činnost tohoto, zde opravdu rozvratného živlu, omeziti. Částečně to dokáže vzdělání lidu, mnoho přispěje k tomu svépomoc, která bude obstarávati koupi i prodej všeho toho, co lid potřebuje, ale hlavní práce spočívá v prvních dobách na úřednictvu. Úředník musí býti zastancem lidu, který neumí se hájit, neumí hledat práva a pomoci. V tom směru venkovští notáři a učitelé mohou vykonavati veliké dílo.

Nemohu zabíhati do podrobností, ale zajisté každý český úředník, přišedší sem z přesvědčení a s nadšením, vycítí, jakým způsobem má poučovati a zastávati se lidu, který k nám s důvěrou přilne.

„Bajkami slavíka nekrmí“ zní ruské pořekadlo. Proto ani podkarpatskému lidu nepomůžeme slovem, nýbrž činem. Pomoc může býti morální a materielní. Nevzdělaný člověk cení si více pomoci materielní. Proto lidu musí býti dána vedle zvelebování školství i hmotná pomoc. Lid je hladov, má málo půdy, nemá zaměstnání. Nasyťme ho, dejme půdu do jeho rukou a postarejme se o přiměřené mu zaměstnání.

Trvdí se o lidu zdejším, že je líný, nečistý. Pomozte lidu, aby měl blahobyt a vzbudíte v něm vyšší ideály, chuť k práci, kráse a pod.

Mnoho v tomto směru bude moci udělati reforma pozemková, která ovšem musí býti upravena dle místních poměrů. Nemůže býti, aby zákon o reformě pozemkové, vhodný pro české poměry, dobře přiléhal ku zdejším, tak odlišným poměrům.

Zemědělské inspektory čeká tu též nemalý úkol, neboť od zvětšené produkce rostlinné a živočišné bude záviseti blahobyt rolnictva.

Z krátkého tohoto závěru vidíme, jak veliký je náš úkol, chceme-li zdejší lid kulturně i hmotně povznésti na úroveň naši. Mnoho práce čeká nás i u nás doma, ale tím větší úkol náš je zde, neboť mnoho musíme doháněti.

Práci této provolávám sokolské „Na zdar“!

Ve sbírce

PODKARPATSKÁ RUS

vyjdou následující přednášky:

- I. Zeměpis P. R., Michael Grigaši, řed. měšť. školy —·—
- II. Geologie P. R., Inž. Jiří Milautz, st. rada . . . —·—
- III. Dějiny P. R., Prof. Vasil Pacovský . . . . —·—
- IV. Národ a jeho život, V. Mašek . . . . —·—
- V. Jazyk Podkarp. Rusů, Dr. Ivan Pankevič . . . —·—
- VI. Historie literatury P. R., Dr. Vladimír Birčák . —·—
- VII. Zemědělské poměry P. R., Insp. V. Drahný . . —·—
- VIII. Pozemková reforma P. R., Insp. V. V. Melmuka —·—
- IX. Obchod a průmysl P. R., JUDr. J. Liška, tajemník min. obchodu . . . . —·—
- X. Technické a dopr. prostředky (elektr.) P. R., Inž. Václ. Čáslavský, arch. st. r. . . . . —·—
- XI. Lesy P. R., Inž. K. Vodička, ředitel st. lesů . . . —·—
- XII. Veřejné zdravotnictví P. R., MUDr. Josef Doškář —·—
- XIII. Sociální poměry P. R., Dr. J. Polák . . . . . . —·—
- XIV. Školství P. R., Zem. šk. insp. J. Pešek . . . . . —·—
- XV. Kulturní poměry P. R., Zem. šk. insp. J. Pešek —·—
- XVI. Politický život a naděje v budoucnost, Tab. soudce Jos. Křepinský . . . . —·—